

NASRADIN-HODŽA U BOSNI

Branko Ćopić

LEKTIRA
NARODU

ŠKOLEGIJUM
LEKTIRA
7

ŠKOLEGIJUM

LEKTIRA

7

Branko Ćopić, Nasradin-hodža u Bosni

© Fondacija "Branko Ćopić" Banja Luka

Izdavač:

Mas Media Sarajevo

Fond otvoreno društvo BiH

Za izdavača:

Emina Šukalo

Dobriša Govedarica

Urednik biblioteke:

Nenad Veličković

Pogovor:

Nenad Veličković

Korektura:

Sandra Zlotrg

Dizajn:

Asim Đelilović

DTP:

Boriša Gavrilović

Tiraž:

2000 primjeraka

Tekst, uz korektorske ispravke, preuzet iz Branko Ćopić. *Bojovnici i bjegunci*.
Beograd: Prosveta; Sarajevo: Svjetlost; Sarajevo, Beograd: Veselin Masleša,
1985.

NASRADIN-HODŽA
U BOSNI

Branko Ćopić

Sarajevo, 2015.

Sadržaj

	7
NA GRANICAMA	
	13
NASRADIN-HODŽINA LAŽ	
	19
PRED ZATVORENIM VRATIMA	
	25
U MLINU	
	31
U KRAĐI	
	37
U BUNI	
	45
SREĆNA ZEMLJA	
	51
U ŠUMI	

57

U ORLOVSKOJ KLISURI

65

NA ČUDOTVORNOM VRELU

73

NEVJERNI ALAHOV SLUGA

79

RAZGOVOR S ČOVJEKOM

85

SOCIJALNI ANGAŽMAN ČOPIĆEVOG
NASRADIN-HODŽE U BOSNI

NA GRANICAMA

Bilo se već dobrano odjutrilo kad je Nasradin-hodža, vodeći za sobom svoje malo jogunasto magare, izbio prijekim, uskim putem navrh klanca. Dospjevši najzad na ravan, do širokog kolnika, duboko je othuknuo i obrisao oznojeno čelo širokim rukavom svoga izlizanog starog ćurka, postavljenog lisičinom, koga on već tolike godine neprekidno i zimi i ljeti nosi.

– Ovo mi je najvrijedniji dio odjeće pa ti ga ne smijem, robe zemaljski, nigdje skinuti ni ostaviti – ni u hanu, ni u džamiji, ni u kavani, ni kod rođene kuće – sve me nekako strah nestaće ga; ma da ga niko i ne dirne, čini mi se, u havu bi se pretvorio – tako se pravda Nasradin-hodža kad ga saleti žena ili komšija zašto i za najvećih vrućina vuče na sebi onu svoju ćurčinu.

– Šućur Alahu, lijepa dana! – uzdahnu Nasradin-hodža kad se dobro izduva i zagleda se u dolinu ispod sebe, stiješnje-

nu sa svih strana šumovitim bregovima, prošaranim ovdje-ondje po nekim sjenokosom ili pašnjakom. Sasvim ispod njega, u prisojnoj strani brijega, na pjeskovitu i neplodnu zemljištu pribio se i njegov džemat – tridesetak sirotinjskih muslimanskih kućica, pokrivenih jelovom šimlom pocrnjelom od nevremena i starosti. Gledan onako s visoka učini se Nasradin-hodži taj njegov džemat odnekud sitan i smiješan, golemo smiješan sa svim njegovim brigama i bojaznima što ga od neko doba more zbog njima nerazumljivih i čudnih puteva kojima je krenuo njihov džematski hodža. Obasjan suncem gleda ga Nasradin sa vrh brijega pa se odjedanput glasno i od srca nasmija, sjetivši se jučerašnjeg brižnog sjetovanja i opomena njegovih vjernih, upućenih njemu – njihovom hodži.

“Nasradin-hodža”, veli, “odavna si naš hodža i mi te svi poštujuemo, ali, brate, čovjek si nekako na svoju ruku i mimo sav svijet – smije ti se butum Bosna. Pa džaba ti što, evo, i pod starost djetinjiš i što ti je draga svakakva šala i maskara, džaba ti i što voliš popiti, što ne priliči nijednom pravovjernom a kamoli hodži, ali, Nasradin-hodža, bolan, ti ne gledaš ko je kakva vjera, nego radiš ko da ti je vas dunjaluk brat – i Vlah, i Šokac, i Čivut. Ljutiš Alaha, Nasradin-hodža, jer nećeš da vidiš kolika je granica koju je postavio između nas i ostalih vjera. Ona fukara, Petko Macura, na tvome margaretu i mlinari se i drvari se; kad se god ko razboli, bio Vlah, bio Šokac, kakva vjera bila da bila, ti odlaziš da ga obiđeš, ideš im i na veselja, a sve mi to odavna gledamo i ćutimo. Ali ovo, Nasradin-hodža, to je prešlo svaku mjeru: u tvojoj pojati bolovao je mjesec dana onaj prosjak Mile Dragosavac, kod tebe je i umro. Dvorili ste ga i ti i tvoja hanuma, sjedio si po čitave noći pored njega – sve mi to znamo. Pa na što to sad naliči, Nasradin-hodža, Alaha ti, ko da si nikakva vjera, ko da moćni Alah nije postavio granice između ljudi i gdje je taj ko može da ih prijeđe!”

Sjeća se svega toga Nasradin-hodža, oblijeva ga more drhtave mlade svjetlosti jutarnje, i čudno mu je i nerazumljivo otkud neko može i za trenutak da povjeruje u neakve granice koje stoje između ljudi, kad, evo, na ovom svijetlom mirišljavom božjem jutru duša ti osjeća da su ti bliski i podjednako dragi i nevjernik i pravovjerni, i ptičica u gori, i lišće što treperi na jutarnjem vjetru – brat si svemu živome. Sve mu se čini kad bi ove njegove džematlije bar jedanput, u jedno svijetlo – vedrinom i suncem bogato jutro – pogledali u svijet s ovoga brijega, da bi shvatili i razumjeli zašto je Nasradin-hodži jednak i prosjak Mile Dragosavac-nevjernik, i pravovjerni Memaga Šćeta, onaj luckasti Šćeta što se go i bos skita kroza sva sela i vječito pita za nekakva goveda. Juče je u njegovoj pojati umro Dragosavac, a sutra će, možebiti, to isto zadesiti i Memagu. A kakva je razlika između te dvije sirotinjske smrti?

I kad se sjeti prosjaka Dragosavca i onih tihih noći punih mjesečine, provedenih pokraj njegova uzglavlja, Nasradin-hodžu podiđe nekakva tiha i laka tuga od koje se probodri i smekša srce a oči postaju zamišljene i sjetne.

– Ej, siromah, opusti pojata, ohladnje mjesto gdje je ležao... Tako uzdahnu sam za sebe Nasradin-hodža, pojaha magare i krenu kolnikom put čaršije. Uz put se zabavljao i smijao pogađajući tobož čije je koje žito zasijano pored puta: – Ovo je vlaško, ovo naše, ovo šokačko... Ej, moje mudre džematlije, kad je Alah stavio granice između nas, pogodite onda čije je koje žito... Svi su znojevi jednaki i jednako skupi, bilo naši, bilo njihovi...

– Pri ulazu u kasabu, na dosta prostranoj pijaci, zapade Nasradin-hodža u gužvu i u metež. Bio je pazarni dan, pa se sva okolna sela slegla u kasabu da pazare. Dobro se oznoji dok se progura kroza svjetinu i pope se do prostranog čardaka poviše pijace. Tu provede sve do poslije podne uz kavu i rakiju kod Mahmut-bega Kalauzovića, svog starog

ahbabe – velikog veseljaka i pijanice, a kad se već stade primicati več, sjeti se da je u kasabu došao poslom, pa se žurno podiže i već malo prihvaćen rakijom oprezno se spusti niza strme uske basamake, tucnu glavom o niska izlazna vrata, pojaha magare i krenu naniže kroz prvu mahaluu.

– Idem sad najprije da kupim one stvari što mi reče žena – računa u sebi Nasradin-hodža, klateći se na magaretu – a onda ću se prohodati tamo-amoo kroz varoš da vidim što još ima novo.

Već u samoj čaršiji sjaha magarca pred mehanom Nuriije Kršlaka, priveza ga u avliji pozadi kuće i tek što htjede da se uputi naniže, prema dućanima, kad se pred samom kapijom sukobi sa svojim starim poznanikom Lovrom Benićem. Bio je taj Lovro puki siromah odozgo iz Pobrđa, kuća mu je bila uvrh tijesna i vjetrovita klanca i jedne zime, da ne bi njega, propade Nasradin-hodža u buri i mećavi. Ide Lovro oborene glave, potonuo u nekakve teške i nevesele misli pa i ne vidi Nasradin-hodžu.

– Koje dobro, Lovro? Što si se zamislio bolan?

– O, ti si to, Nasradin-hodža! Slabo je, efendija, bogami, pla'oo slabo.

– Hajd, bolan, što si se okario, zna Bog i za te. Hajdemo u mehanu da malo posjedimo i promuhabetimo ko ljudi.

U mehani punoj dima i larme, Lovro se uz rakiju malo raskravi i ožive pa stade da se žali na svoju golemu sirotinju i neimaštinu koja ga siromaha oguba – očiju mu otvoriti ne da, osobito ovu posljednju godinu otkako mu se žena razboljela; pet mjeseci već logom leži – glave ne diže – a on, kukavac sinji, nema ni zelene jabuke da je ponudi, a kamoli da je odveze hećimu i plati lijekove.

– Eh, bolan, ima u Nasradina, daće tebi tvoj Nasradin-hodža, ništa se ti ne boj – sokoli ga raznježen Nasradin-hodža i daje mu u svilom izvezenoj čevrmi zavezan sav no-

vac što ga je pri sebi imao – drži, Lovro, halal ti bilo i ovo-ga i onoga svijeta.

I još dugo poslije, kad je Lovro bio već otišao, Nasradin-hodži se nešto pijano mutilo po glavi i nikako nije mogao da rasplete s kim je to maloprije pio i sirotinjske nevolje pretresao: čas mu se činilo da je to bio stari prosjak Drago-savac, čas opet Lovro, a zatim opet ona vječita skitnica Me-maga Šćeta – sve se to smiješalo i preplelo jedno s drugim pa ne znaš gdje počinje patnja jednog, a gdje nastavlja dru-goga.

– Uh, ljudi, koliko je sirotinje i nevolje u svijetu!

Mučeci se u govoru i svaki čas zaplićući jezikom, Nasradin je stao da objašnjava onima oko sebe kako nema nikakvih granica, ni božjih ni ljudskih, koje nevoljнике mogu podi-jeliti i rastaviti u različite tabore, sve je to jednako i jedna-ko bijedno i žalosno – bio to Vlah, bio Turčin.

Načetalo se oko njega besposlena svijeta pa mu se podru-guju i smiju:

– Aman, Nasradin-hodža, da nas nećeš prevjeriti i pokrstiti; nemoj, dina ti, ne pravi belaja.

– Nasradin-hodža, bolan, kakve ti to granice rušiš? Kad si već toliko zagazio i kindiso, moreš još noćas zapeti s mar-garcem pa na rusku granicu: ruši sve biljege nek našem car-stvu kraja ne bude.

A Nasradin-hodža nit čuje nit osjeća njihova bockanja i po-drugivanja, svega ga zahvatio nekakav topli svijetli zanos: svijet je pun sirotinje i nevoljnika – kraja nema nevolji ljud-skoj – i ovome narodu ovdje treba nekako dokazati i otvo-riti oči da vidi da je sve ovo što Nasradin-hodža govori je-dna velika i prava ljudska istina koju samo otvoreno i toplo ljudsko srce može da shvati i razumije.

Tako se muči Nasradin-hodža da iskaže nešto golemo i svi-jetlo što mu na duši leži, znoji se i smiješno maše rukama, zapliće se i sve mu se više čini da se to običnim ljudskim je-

zikom ne da iskazati, da je običan govor prazan i smiješan, a srce koje sve to osjeća i zna nijemo je i nema riječi...

Ni sam ne zna kako se i kad našao na ulici.

Potpiruje sumlak vjetar, pun zaostalih izmiješanih mirisa. Nad kasabom se pale prve zvijezde. Već uveliko pijan posrće Nasradin-hodža po neravnoj kaldrmi i tužno mrmlja u tminu koja sve više osvaja:

– Gdje su među ljudima granice?... Nema u čovjeku ni Vlahi ni Turčina... postoji samo golema ljudska bijeda i nevolja jednaka i vlaška i turska...

NASRADIN-HODŽINA LAŽ

Gotovo čitavu noć i sutradan do podne prosjedio je Nasradin-hodža u šumi poviše džemata sve očekujući kad će da se razide ona silna svjetina i nevoljnici što su se bili okupili oko njegove kuće.

Ovo je već treći dan otkako se oko njegove kuće okupljaju svakojaki bolesnici, bogalji i štokakva uzetinja božja, pa džaba ti sve i sva muka što njemu dodijavaju, nego mu ustaviše ono djece pa se ne smiju po čitav dan pomoliti iz kuće, osobito otkad dođe nekakav padavičar odozgo iz Dubokog Dola pa ga pred samim Nasradin-hodžinim vratima uhvati ona njegova bolest i stade zapjenušeno da se grči i bije oko sebe nogama zakrvavivši svu kaldrmu ispred kuće. A i pored toga nevoljnika bilo ih je još i gorih da je čovjeka jeza hvatala; sve se to sleglo oko Nasradin-hodžine kuće, jer se odnekud bijaše odjedanput pročulo da Nasradin-hodža umije da liječi i daje trave i zapise za svaku boljku –

i insansku i hajvansku – izliječi, veli, sve ko da si rukom odnio.

Nađe se siroma Nasradin u čudu: nit je on kad umio da liječi, nit je vjerovao u zapise, trave i druge lijekove i vradžbine kojima su babe i neke hodže branile i liječile narod. Ali ko će svijetu dokazati, osobito bolesniku i nevoljniku koga je njegova slaboća skolila pa ne zna šta će ni kuda će. Okupili oni Nasradin-hodžu sa sviju strana:

– Aman, pomagaj, Nasradin-hodža, ili nas odma vođe pobij, da se vaki ne vraćamo kući.

– Nasradin-hodža, i pobogu brat, spasavaj, vako se više durati ne mere.

Brani se Nasradin-hodža i kune svim na svijetu, da on od toga posla ne zna ništa ko ni magare u kantar, ali što se on više izvlači i brani, to kod naroda sve više preovlađuje uvjerenje da tu nešto mora biti posrijedi i da Nasradin-hodža posigurno zna nekakve basme i lijekove, samo neće da ih kaže. Ta ne bi se on toliko branio i kleo da tu nešto nema.

– Ma kazivo je jedan padavičar iz Mliništa otkad je kod tebe kavu popio, da je odma ozdravio ko da mu ništa ni bilo nije; znaš ti, Nasradin-hodža, samo nećeš, to ti je...

– O, brate, kolika je ljudska nevolja, ni znao nijesam dosad, kraja joj nema – misli u sebi Nasradin-hodža i tužno gleda u gomilu jedna i nevoljna naroda pred sobom. – Otkud se samo ovoliki sljegoše i sastaše ovdje?...

Branio se Nasradin-hodža jedan dan, branio drugi, i kad vidje da to ne pomaže i da svijet ne kani da se razilazi, nego se još i više okuplja, nemade siroma kud, nego se drugog dana uveče, kad se već dobrano bilo unoćalo, izvuče polako u štalu, osamari magarca i krenu da pobjegne pa kud bilo da bilo samo da se skloni između njih kad im već pomoći ne može – dodijalo mu već bijaše da gleda živu ljudsku nevolju i sluša plač i preklinjanje. Kad je već pojahao, pripazi ga neki od onih bolesnika koji je spavao na nekakvoj sla-

mi uza štalu, pa ga stade lelek i bugaranje (ode Nasradin-hodža, a ostavi same njih nevoljnike!), izbudiše se i ostali i sva sreća što je bila pomrčina, a magare dobro poznavalo put, pa ga ne mogoše stići nit u onoj zabuni vidješe pravo kud umače. Još dugo iza sebe čuo je njihovu viku i zapo-
maganje, a kad već zađe u šumu, kroza šum lišća i nemir-
no zujanje u ušima, činilo mu se kao da to za njim putuje i
prati ga glas njihove nevolje. Bi mu nešto krivo i grdno mu
se ražali što ih je ostavio.

– Ajak, brate, ja pobjego ali mi srce tamo ostade, pa i gdje
čovjek može da se sakrije od ljudske nevolje? Eh, grehota
u Boga, što ih ostavih.

I sunce se već navija na podnevak, a Nasradin-hodža jedna-
ko sjedi u šumi. Neispavan je i gladan, ali mu nije ni do sna
ni do jela. A otkud će na to i da misli, kad zna da mu dolje
pred kućom čeka čitav buljuk bolesnika i ostalog potrebita i
nevoljna svijeta: neko zbog nedaće u marvi, neko što mu se
ne drže djeca, a neko opet zbog nekakva nesretluka i naza-
tka u kući. I sve to gleda u nj i od njega pomoć očekuje.

– Eh, tužni Nasradine, nevolja ljudska i od rođene te kuće
očera.

Vajka se tako Nasradin-hodža, pa se prisjeti nešto kako onaj
svijet što je došao oko njegove kuće i danjiva i noćiva. Sku-
pljaju se oko ručka u gomilice: jedu, neko luka, neko ljuta
posna sira, neko suve kukuruze, a neko – il nema šta, il je
mislio brzo obršiti posao – pa nije ni ponio ništa, sjedi po
strani i guta siroma pljuvačku. A uveče za konak još veći
jad: natrpala ih se puna pojata, leže sve jedan preko drugo-
ga, guraju se i uzdišu, drugi navukli slame iz pojate pa pro-
strli i polijegali po avliji i oko štale, jedni opet po svu noć
sjede i lože vatru – strah čovjeka zapaliće mu ono sirotinje.
Pati se jadni svijet, a sve zbog njega, uzda se u njegovu po-
moć, a on, eto, pobjegao. Ne podnosi mu savjest da laže i
baje, kad već sam u sve to ni trunke ne vjeruje.

A zar opet ovako nije gore, misli se Nasradin-hodža, da se svijet ovako muči i zlopati čekajući tolike dane i noći oko njegove kuće, zar ne bi po sto puta bolje bilo iščitati im i posavjetovati što bilo da bilo, samo da odu i da se smire. Dati im u srce kakvu bilo nadu, tako će bar lakše tavoriti i durati. Kad već nema nikakva izlaza, blagodat je i to kad bar čovjek ima u što da se nada pa makar to bila i najveća laž.

– Kad već nije druge, moram tako – zaključio u sebi Nasradin-hodža – i Alah će oprostiti i vidjeti da ne lažem za svoju hasnu, neg što me na to načera ova ljudska bijeda i nesretluk.

Jedva se podiže jer mu se od duga sjedenja noge bijahu udruvenile, nađe na jednoj čistini svoje magare i krenu naniže put džemata. Na potoku koji je proticao iza džemata nabasa na suludog Mehu Pozderca; sjedio je s nogama u vodi i polijevao živu ranu na lijevoj ruci sam sa sobom nešto besjedeći. Kad ugleda Nasradin-hodžu, iznajprije se prestrašeno trže, a onda sav radostan skoči, zgrabi prljavi zavoj s ruke i mašući njim kao sa zastavom pojuri u džemat.

– Evo ga, evo ga! Ide Nasradin-hodža, sve će nas izliječiti! Ej, hej! – i izgubi se iza živica veselo kličući, iako ga niko nije čuo jer je džemat bio još podaleko.

Kad Nasradin-hodža stiže pred kuću, zateče sve u veselu žagoru i nemirnoj tremi. Dok je bio gore u šumi, među okupljenim svijetom se bijaše pronio glas da je Nasradin-hodža otišao nekud po nekakvom tajnom i samo njemu znanom vračarskom poslu i da će za sve njih donijeti lijeka i spasa – ganule ga zar bijahu njihove suze.

Čim Nasradin-hodža sjede na prag i oglasi da će kazivati ljekove i davati zapise, nastade pred kućom, oko njega, gužva i tiskanje, sve dok on ne zaprijeti da su džabe svi zapisi onome ko se bude gurao i srljao ko prase u surutku. Tek onda se urediše i smiriše, jedino su oni zadnji nešto žagorili i prepirali se.

– Pazi dobro – započe Nasradin-hodža da tumači jednome sa živom ranom – pomiješaj mlijeko od devet bijelije kobilica, pa od toga izmeti maslo i s njim maži ranu. Ako od toga ne prođe ni od čeg drugog, lje, neće.

Drugog sa pocrvenjelim trahomatičnim očima posavjetova da ih ispira rosom s crnog trna, trećem dade zapis i prikriča mu da mu to žena zašije u pojas ako hoće da im se drže djeca, jednom što mu se nijesu držala goveda kaza da tri puta obleti oko štale vičući: “Ovako oko moje štale bolest lećela, a u nju ne mogla!” Istina, ovaj mu siroma kaza da on i nema štale, nego mu goveda leže pod vedrim nebom, a na to Nasradin-hodža samo nemoćno podiže ruke:

– E, brate, kad nemaš oko šta lećeti, onda ti samo božja milost pomoći može, moli se Bogu, grešni brate, neće li te on pomoći i pogledati na te.

I tako su se ređali jedan za drugim: starci, mladići, žene, djeca, dok se Nasradin-hodža već ne umori od namišljanja, pa je onima zadnjim davao samo zapise pišući u njima kojekave nerazumljive i besmislene šare.

Smrkavalo se kad je već i posljednji nevoljnik primio savjet, i izgubio se niz žut, izlokani džematski drum. Nasradin-hodža se diže, othuknu i obrisa s čela krupne kaplje znoja. Bilo je već odavna vrijeme za večernju molitvu.

Penjući se uz munarar uskim, mračnim drvenim stepenicama, on se još jednom sjeti onoga dugačkog reda nevoljnika i svoga današnjeg “liječenja”, pa se od nekakve svoje lju-te muke i žalosti glasno nasmija nad tom ljudskom bijedom, samo da rastjera onu studen i tugu što mu se bijaše savila oko srca. U pustoj džamiji smijeh mu odjeknu nekako jezivo i mrtvački kao da se sama smrt nasmijala nad svijetom. Prestraši se i još više rastuži.

U pustoj oblačnoj noći jecao mu je i dizao se glas kao da se bije s pomrčinom i s još nečim strašnim i moćnim što iz te

tmine vreba i ruši se na goloruk i nezaštićeni narod. Starci po kućama začuđeno su dizali glave i osluškivali.

– Aman, aman, još Nasradin-hodža nikad ljepše nije učio. Kad završi molitvu, Nasradin-hodža, vas u znoju i nekoj čudnoj tremi, podiže oči put neba. Kroz razderane teške oblake treperila je i utopljenički se borila s pomrčinom jedina jedina zvijezda. U bolnu zanosu on podiže put nje obje ruke:

– O, veliki Bože, Ti vidje moju današnju muku i laž. Morao sam tako, to Ti dobro znadeš. Pa sad, ko je kriv za sve ovo: Ti ili ja, ili neko treći, meni nepoznat?!...